

เหลียวหลังมองความกล้า
แลหน้าพัฒนาชนบท

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์

อนุสรณ์สถาน ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์
วัดวังน้ำขาว กิ่งอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

ChangeFusion   เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทหขึ้นไปได้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ประมาณปี ๒๕๔๐ ก่อนที่ “อาจารย์ป่วยฯ” จะถึงแก่อนิจกรรม ๒ ปี

ความเป็นมา

บรรดาศิษย์เก่ามูลนิธิบูรณะชนบทฯ ได้มีการพูดคุยหารือกันถึงเรื่องการสร้างอนุสรณ์สถานให้เป็นที่ระลึกถึงคุณความดีของอาจารย์ป่วยฯ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองอายุของท่านในวันเกิดปีใดปีหนึ่งที่จะมาถึง และจะเชิญท่านมาเปิดด้วยตนเอง แม้จะเป็นที่ทราบกันดีว่า ด้วยแนวคิดและปรัชญาในการดำเนินชีวิตของท่านนั้น ท่านจะไม่เห็นด้วยอย่างแน่นอน แต่กล่าวกันว่าจะไม่กระไรนัก หากรูปแบบการสร้างอนุสรณ์สถานแห่งนี้ได้สื่อถึงคุณความดี ที่จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะสืบไปในอนาคตและกว่าที่ท่านจะรู้ อนุสรณ์สถานที่เราคิดจะสร้างก็เสร็จลงแล้ว ท่านจะว่ากระไรได้

ประกอบกับในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้นเองนิสิต นักศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประชาชนที่สนใจประวัติของท่าน หลายรายได้เดินทางมาที่ศูนย์ฝึกอบรมของมูลนิธิบูรณะชนบทฯ จ.ชัยนาท ขอดูสถานที่ที่อาจารย์ป่วยฯ กระโดดร่มมาลง ที่จ.ชัยนาท เมื่อครั้งเป็นเสรีไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ มูลนิธิฯ จึงได้นำเรื่องนี้ไปหารือบรรดาลูกศิษย์ลูกหา รวมตลอดถึงญาติสนิท มิตรสหายของอาจารย์ป่วยฯ รวมทั้ง คุณไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิฯ ด้วย เรื่องราวของอนุสรณ์สถานอาจารย์ป่วยฯ ณ วัดวังน้ำขาว จึงได้เกิดขึ้นนอ้างเป็นรูปธรรม มูลนิธิฯ ได้ดำเนินการสืบเสาะหาพยานรู้เห็นสถานที่ที่อาจารย์ป่วยฯ กระโดดร่มลงมาตามเอกสารหลักฐานที่อาจารย์ป่วยฯ ได้เขียนไว้ในบทความ “ทหารชั่วคราว” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ของศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม

นำเสียดายที่หลักฐานสำคัญคือ ศาลาวัดวัง
น้ำขาวได้ถูกรื้อไปแล้ว แต่ทางวัดยังเก็บเอาเสา
ไม้ต้นที่ อาจารย์ป่วยฯ ถูกล้มโซ่ ไว้เป็นที่ระลึก
รวมตลอดถึงชาวบ้านในชุมชนวัดวังน้ำขาว กิ่ง อ.
หนองมะโมง และชาวบ้านใน อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท
ที่เคยได้รับรู้เรื่องราวของอาจารย์ป่วยฯ ต่างก็ยินดี
ขอเป็นเจ้าของเรื่องราวร่วมสร้างอนุสรณ์สถาน
ด้วยทั้งชุมชน

“อนุสรณ์สถานอาจารย์ป่วยฯ” จึงเกิดขึ้นใน
ปีพ.ศ.๒๕๕๒ ณ วัดวังน้ำขาว กิ่ง อ.หนอง
มะโมง จ.ชัยนาท ด้วยความร่วมมือร่วมใจของ
เจ้าภาพหลายฝ่าย ตั้งแต่ชาวบ้านในชุมชนวัดวัง
น้ำขาว ชุมชน อ.วัดสิงห์ ศิษย์เก่า ญาติสนิท
มิตรสหาย ผู้ที่เคารพ นับถือ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิบูรณะชน
บทแห่งประเทศไทยฯ เป็นแกนนำ ยังไม่ทันวาง
ศิลาฤกษ์ อาจารย์ป่วยฯ ก็ถึงแก่อนิจกรรม ในเดือน
กรกฎาคม ๒๕๕๒ กิจกรรมนี้จึงเป็นกิจกรรมที่
จัดทำขึ้นด้วยความอาลัยรักเป็นกิจกรรมที่ทุกคน
ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ล้วนตั้งจิตอธิษฐานอุทิศส่วน
กุศลให้อาจารย์ป่วยฯ สดับบุญผู้ได้รับการยกย่อง
เชิดชูว่าเป็นผู้มี ความดี ความงาม ที่หาได้ยาก
ในสังคมไทย แต่อนุสรณ์สถานแห่งนี้ก็ยังไม่เสร็จ
สมบูรณ์ในปีเดียว

ศาลาวัดวังน้ำขาว ที่อาจารย์ป่วยกระโดดร่มลงมา แล้ว
โดนพายุไทยจับได้และถูกนำมาล่ามโซ่ที่เก่าผูกไว้กับเสา

ปี ๒๕๕๓ นี้จึงเป็นอีกปีหนึ่ง ที่ต้องเติมแต่ง
ความดี ความงามนี้ให้สมบูรณ์แบบ ให้สมกับที่
เป็นอนุสรณ์สถานแห่งเดียว ที่สื่อ ถึงความกล้าหาญ
ความเสียสละ ความรักชาติ ความเคารพในความ
เป็นสามัญชนและภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของ
“อาจารย์ป่วยฯ” ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์

*มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์*

บันทึกแห่ง...

ความกล้าหาญ...

ความเสียสละ...

และ ความรักชาติ

นิตยสารสารคดี ฉบับพิเศษ บัวย อังภากรณ์
๒๕๕๙-๒๕๕๒ ได้เขียนไว้ในบทความเรื่อง “เสรีไทย
เลือดรักชาติ” ว่า

๘ ธันวาคม ๒๕๔๔

กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทย

รัฐบาลไทยในสมัยนั้น มีจอมพล ป.พิบูล
สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น แต่ต่อมาก็ประกาศสงครามกับ
ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา รัฐบาลไทย
เรียกตัวคนไทยในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาให้เดิน
ทางกลับ โดยเชื่อว่าผู้ที่ไม่เดินทางกลับจะถูกถอน
สัญชาติไทย ปรากฏว่าคนไทยกลุ่มหนึ่งได้จัดตั้ง
ขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นทั้งในและนอกประเทศ
ซึ่งรู้จักกันดีในนามของ “ขบวนการเสรีไทย”
ภายในประเทศมี นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จ
ราชการสมัยนั้นเป็นหัวหน้าและขบวนการเสรีไทย
ในสหรัฐอเมริกามี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูต
ไทยเป็นหัวหน้า เสรีไทยปฏิเสธการประกาศ
สงครามของรัฐบาลไทย ซึ่งทำให้สหรัฐฯรับรอง
ฐานะของเสรีไทย

ทางด้านประเทศอังกฤษ ปรากฏว่าอัคร
ราชทูตไทยยอมเดินทางกลับประเทศตามคำสั่ง
ของรัฐบาล อาจารย์บัวยร่วมกับคนไทยผู้รักชาติ
จำนวนหนึ่งที่ไม่ยอมกลับประเทศ ได้ร่วมกันก่อ
ตั้งคณะเสรีไทยขึ้นในอังกฤษ เพื่อประกาศไม่ยอม
อยู่ใต้อาณัติรัฐบาลไทยที่ยอมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น
เสรีไทย ๓๖ คนสมัครเข้าเป็นทหารในกองทัพบก
อังกฤษ เสรีไทยกลุ่มนี้ มีฉายาว่า “ช้างเผือก”
(White Elephants) ทั้งหมดใช้ชื่อจัดตั้งเพื่อมิให้คน
ไทยคนอื่นๆ รั้

เวลานั้นอาจารย์บัวยได้เขียนจดหมายถึง บราเดอร์
ซีแลร์ ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ว่า

*“ผมไม่เคยคิดมาก่อนในชีวิตว่าจะต้องจับปืน
ต่อสู้ เคี้ยวนี้ผมเป็นทหาร ผมจะอยู่ในโลก
นี้ที่เต็มไปด้วยความเกลียดชัง และการกดขี่
ได้อย่างไร ในขณะที่ พี่น้อง ญาติสนิท เพื่อน
อยู่ในอันตราย ผมต้องยื่นมือที่อ่อนล้าไป
ช่วยเหลือ เพื่อว่ามีอาจช่วยยุติความเลว
ร้ายทั้งปวง ผมยังไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง
แต่ผมจะทำให้ดีที่สุด”*

กองกำลัง ๑๓๖ รวมพลที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ.๒๕๔๔

ในเวลานั้นอังกฤษเป็นประเทศแรกที่เกณฑ์
ผู้หญิงเข้าเป็นทหารช่วยรบหรือเข้าทำงานใน
โรงงานผลิตอาวุธ เนื่องจากอังกฤษมีกำลังทหาร
ไม่พอและขาดแรงงานในการเร่งผลิตอาวุธยุทธ
ภัณฑ์ ในขณะที่อาจารย์บัวยสมัครเข้าเป็นทหาร
นางสาวมารีการีต สมิท นักศึกษาแห่ง London
School of Economics and Political Science
คู่รักของอาจารย์บัวยต้องขึ้นศาลในปี พ.ศ. ๒๕๔๔
เพราะปฏิเสธที่จะเข้ารับการเกณฑ์เป็นทหารหญิง
เนื่องจากเธอยึดมั่นในสันติวิธีซึ่งในระหว่างสงคราม

กองกำลัง omb สังกัดกองทัพอังกฤษ-เสรีไทย
ขึ้นเรือจากลิเวอร์พูลเดินทางมาอินเดีย

โลกครั้งที่ ๑ คนที่หนีทหารจะถูกยิงเป้าสถานเดียว แต่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ศาสตราจารย์วินจันยี่ว่า มาร์กาเรตมีความบริสุทธิ์ใจในอุดมคติและเต็มใจทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ ดังนั้นเธอจึงไม่ติดคุก ภายหลังสงครามโลกสิ้นสุดลง เธอได้แต่งงานกับ อาจารย์ป๋วย และมีบทบาทสำคัญทางความคิด ต่ออาจารย์ป๋วยในการทำงานเพื่อสังคมในเวลา ต่อมา

“ที่คุณพ่อแต่งงานกับคุณแม่เพราะคุณพ่อ มองว่า คุณแม่เป็นคนที่มีความคิดเป็นของตัวเอง โดยเฉพาะเรื่องประชาธิปไตยการต่อต้านความรุนแรงหนักแน่นมาก ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ คุณแม่ไม่ยอมร่วมมือกับการทำสงครามใดๆ ทั้งสิ้น ประกาศตัวว่าจะไม่ร่วมมือ ไม่ยอมถูกเกณฑ์ทหาร คุณแม่ยืนขึ้นประณามสงครามไม่เห็นด้วยกับการใช้ ความรุนแรง จนต้องถูกขึ้นศาล” โจอิงภากรณ์ บุตรชายคนสุดท้ายของเล่าให้ฟัง

เวลานั้นอาจารย์ป๋วยได้เขียนจดหมายถึง บรา เดอร์ ฮีแลร์ ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๖ ว่า “ผมไม่เคยคิดมาก่อนในชีวิตว่าจะต้องจับปืนต่อสู้ เดียวนี้ผมเป็นทหาร ผมจะอยู่ในโลกนี้ที่เต็มไป

ด้วยความเกลียดชังและการ กดขี่ได้อย่างไรผมจะ ทำงานต่อไปได้อย่างไรในขณะที่พี่น้อง ญาติสนิท เพื่อน อยู่ในอันตราย ผมต้องยื่นมือที่อ่อนล้าไป ช่วยเหลือเพื่อว่ามันอาจช่วยยุติความเลวร้ายทั้งปวง ผมยังไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง แต่ผมจะทำให้ดี ที่สุด”

ในช่วงแรกอาจารย์ป๋วยได้รับยศเป็นร้อยตรี แห่งกองทัพอังกฤษ มีชื่อจัดตั้งว่า นายเข้ม เย็นยิ่ง ต่อมาได้รับคำสั่งให้ลงเรือบรรทุกทหารจากท่าเรือ ลิเวอร์พูลที่มีทหารแอดอ์อยู่บนเรือถึง ๔,๐๐๐ คน ทหารทั้งหมดต้องรอนแรมอยู่กลางทะเลเป็นเวลา ถึงสามเดือนครึ่ง เรือแล่นอ้อมทวีปแอฟริกา มุ่งหน้ามาขึ้นฝั่งที่ประเทศอินเดียแทนที่จะแล่นผ่าน คลองสุเอซซึ่งเวลานั้นตกอยู่ภายใต้การยึดครอง ของเยอรมนี ในเวลานั้นสิ่งที่ทุกคนบนเรือหวาดกลัวมากที่สุดคือเรืออู หรือเรือดำน้ำของเยอรมนี จำนวน ๔๐๐ กว่าลำที่กบดานอยู่ใต้ทะเลคอยดัก จมเรือฝ่ายสัมพันธมิตร คุณทศ พันธุมเสน เสรี ไทยรุ่นน้องที่เคยลงเรือลำเดียวกันกับอาจารย์ป๋วย บันทึกเรื่องนี้ไว้ว่า “ในช่วงแรกเครื่องบินทิ้งระเบิด และเครื่องบินขับไล่ของกองทัพอากาศเยอรมันซึ่ง มีฐานอยู่ในฝรั่งเศสได้ออกมาโจมตีขบวน เรือแต่ ทำความเสียหายไม่ได้ เพราะเรือรบอังกฤษที่คุ้ม กันขบวนเรือยิงโต้ตอบอย่างดุเดือด เมื่อขบวนเรือ แล่นออกสู่มหาสมุทรแอตแลนติก ผมนอนฝันร้าย อยู่สองสามคืนเพราะอดคิดไม่ได้ว่าพวกเรานอน อยู่ในท้องเรือที่ระดับน้ำทะเลพอดี ถ้าเรือโดน ตอร์ปิโดถูกจุดนั้นพวกเราก็จะจมน้ำจืด ถึง ตอร์ปิโดจะทะเลาะลวงเรือที่จุดอื่นๆ ห่างห้องเรา ออกไป เรือก็จะจมน้ำในห้าถึงสิบนาที ออย่าหวังเลย ว่าเราจะขึ้นไปถึงหาดฟ้าเรือทันลงเรือรบ”

นายเข้มถูกส่งไปฝึกหนักหลักสูตรการรบแบบ กองโจรและการจารกรรมที่เมืองปูนา ประเทศ

อินเดีย มีการฝึกการใช้อาวุธเบาการต่อสู้มือเปล่า การต่อสู้ด้วยดาบปลายปืน การอ่านแผนที่ การรับส่งวิทยุ การใช้รหัสลับ การลวงความลับ การก่อวินาศกรรม และการเดินทางไกลวันละ ๕๐ กิโลเมตร เป็นเวลาเกือบครึ่งปี ในเดือนกันยายน ๒๔๘๖ นายเข้มเป็นทหารฝ่ายสัมพันธมิตรชุดแรกที่ได้รับคำสั่งให้เข้ามาติดต่อกับขบวนการเสรีไทยในประเทศ ที่มี “รูธ” หรือ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าเพื่อหาทางตั้งสถานีวิทยุติดต่อกันระหว่างกองทัพอังกฤษในอินเดียกับคณะเสรีไทย

พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๖ ร้อยตรีเข้มแห่งกองทัพบกอังกฤษเดินทางด้วยเรือดำน้ำชั้น Class T ขนาดระวาง ๑,๐๐๐ ตัน ของราชนาวีอังกฤษ พร้อมด้วยสหายอีกสองคนจากศรีลังกา โดยมีเป้าหมายจะขึ้นฝั่งที่ตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เมื่อมาถึงที่หมายเรือดำน้ำของกองทัพเรืออังกฤษได้ลอยลำจอดซุ่มรออยู่นอกฝั่งประมาณ ๔-๕ ไมล์ กลางวันต้องยกบานอยู่ใต้น้ำเป็นส่วนใหญ่ กลางคืนก็ลอยลำ เพื่อคอยดูสัญญาณ เวลาผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ ไม่มีสัญญาณจากชายฝั่งว่ามีคนมาคอยรับ ในที่สุดภารกิจนี้จึงถูกยกเลิก อาจารย์ป๋วยบัณฑิตก๊วยในบทความเรื่อง “ทหารชั่วคราว” ว่า “การเดินทางด้วยเรือใต้น้ำมีเวลาตื่นเดินอยู่บ้างในเมื่อทราบว่ามีเรือใหญ่อยู่เหนือผิวน้ำใกล้เคียงกับที่เราจมอยู่ อาจจะเป็นเรือญี่ปุ่นหรือเรือไทยก็เป็นได้ แล้วเราก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าเรือลำนั้นเป็นเรือของเราหรือไม่ แต่เราได้พยายามรักษาความเงียบสงัดไว้เพื่อความปลอดภัย ข้าพเจ้าเองแทบไม่กล้าหายใจ เพราะรู้สึกว่าจะลมหายใจเบียดเสียงดังอย่างไม่น่าเชื่อ

...เรือใต้น้ำนั้นร้อน ชีวิตน่าเบื่อหน่าย ไม่มีอะไรจะทำนอกจากนอน กิน และทอดลูกเต๋า เรานอนในเวลากลางวัน และตื่นในเวลากลางคืน เมื่อเวลาเรือลอยลำขึ้นมา ผู้โดยสารได้รับอนุญาต

จากซ้ายไปขวา : ประสาน เปรมภูษา, สารภุญ วรณพุกภัย และ ป๋วย อึ้งภากรณ์

ให้ขึ้นไปบนดาดฟ้ารับอากาศบริสุทธิ์ได้ จะสูบบุหรี่ก็ได้แต่ที่ในเวลาเรือลอยลำ เมื่อสองกล่องดูฝั่งไทยจากเรือใต้น้ำนั้น ข้าพเจ้าจำได้ว่า แผ่นดินอันเป็นที่รักของเราสวยงามมาก หาดทรายขาวและมีกระท่อมคนหาปลาอยู่ มีต้นไม้เป็นอันมาก ข้าพเจ้าไม่เคยไปเลย แต่รู้สึกว่ที่นั่นเป็นแผ่นดินที่รักของเรา และมีคนร่วมชาติที่รักของเราอาศัยอยู่”

ภายหลังปฏิบัติการล้มเหลวอาจารย์ป๋วยกลับไปศรีลังกา และได้รับอนุมัติให้ลาพักผ่อน อาจารย์ป๋วยได้เขียนเล่าในหนังสือ *อุโฆษสาร* ของโรงเรียนอัสสัมชัญ ฉบับประจำเดือนสิงหาคม ๒๔๙๕ ว่า “ข้าพเจ้าเลือกไปตากอากาศบนเทือกเขานิลคีรี จังหวัดมัทราสของอินเดีย ที่เลือกไปที่นั่นเพราะได้ยินกิตติศัพท์ว่า เป็นที่สวยงามอากาศดีประการหนึ่ง กับทราบว่าครูบาอาจารย์ คือ ภราดาไมเคิลกับการดาฮีแลร์ พักอยู่ใกล้ๆ เมื่อขึ้นไปถึงที่พักแล้ว ได้มีโอกาสวิสาสะกับท่านตามประสาผู้ที่พลัดบ้านเมืองไป (ในช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นยึดครองประเทศไทย บรรดาภารดาชาวฝรั่งเศสในโรงเรียนอัสสัมชัญจำต้องลี้ภัยมาอยู่ที่อินเดียเป็นการชั่วคราว)... มาลำบาก

ใจตอนที่อาจารย์ ท่านซักถามทุกซัซซ โดยเฉพาะถามว่าไปไหนมา ข้าพเจ้าเล่าให้ท่านฟังว่าเป็นทหารในเครื่องบินอังกฤษไปทำงานฝ่ายทะเลมาทั้งๆ ที่สวมเครื่องแบบทหารบก เพราะกองเสรีไทยเป็นกองพิเศษต้องทำงานทุกด้าน” อาจารย์ป่วยพักฟื้น ได้เพียงหนึ่งสัปดาห์ ก็ได้รับมอบภารกิจให้ลักลอบเข้าแผ่นดินไทยอีกครั้งหนึ่งโดยการกระโดดร่มพร้อม อุปกรณ์ เครื่องรับส่งวิทยุ อาจารย์ป่วยเดินทางไปฝึกกระโดด ร่มในต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๗ ที่แคว้นปัญจาบ พอวันที่ ๖ มีนาคม ก่อนวันเกิดอาจารย์ป่วยเพียงสามวัน อาจารย์ป่วย และเสรีไทย อีกสองคนมาขึ้นเครื่องบิน ปี ๒๔ ที่กัลกัตตา ประเทศอินเดีย มุ่งหน้ามาแผ่นดินเกิด การกระโดดร่มครั้งนี้เป็นการกระโดดอย่างสุ่ม ไม่มีใครมารับที่ภาคพื้นดินภารกิจครั้งนี้มีการตกลงกันในหมู่เสรีไทยว่า หากถูกคนไทยจับได้ก็จะไม่ใช่อาวุธสู้กับคนไทยด้วยกันเองแต่หากถูกทหารญี่ปุ่นจับได้ จะไม่ยอมให้จับเป็น ต้องสู้ตาย

ก่อนหน้านั้นมีเครื่องบินล่องหน้าไปลำหนึ่งพาเสรีไทยเชื้อสายจีนสี่คนไปกระโดดร่มทำจารกรรมที่นครปฐม ส่วนเครื่องบินของเสรีไทยสายอังกฤษมุ่งหน้าไปยังป่าทางเหนือสุโขทัย ภารกิจหลังลงสู่แผ่นดินไทย คือ รักษาตัวให้รอด ติดต่อทางวิทยุกับฐานทัพที่อินเดีย รับคนที่จะกระโดดร่มในภายหลัง และติดต่อกับฝ่ายต่อต้านในประเทศ

อาจารย์ป่วยบันทึกไว้ในบทความเรื่อง “ทหารชั่วคราว”ว่า “ประมาณเวลา ๒๓.๐๐ น. เราสามคนก็นั่งรออยู่เหนือช่องกระโดดในเครื่องบินพร้อมที่จะไถลตัวกระโดดลงในท่ามกลางความมืดช่องที่ว่างนั้นอยู่บนพื้นเครื่องบิน มีประตูเปิดออกช่องนั้นใหญ่พอที่จะให้ผู้กระโดดไถลตัวลงไปพร้อมด้วยเครื่องหลังและร่มชูชีพที่อยู่บนหลัง ถ้าคำสั่ง “ลง” มีมาเมื่อใด เราก็จะ”กระโดด”ลงมาสู่ความมืด

และไปสู่อากาศ เราคงได้นั่งอยู่ที่นั่น คือที่ขอบเหวนั้น เป็นเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง... ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะเป็นหนึ่งปี... คำนึงถึงชีวิตและมรณะ คำนึงถึงอนิจจังและอนัตตา และจากช่องกระโดดนั้น ลมเย็นกระโชกพัดเข้ามาอยู่ตลอดเวลา คงจะมีประโยชน์ สำหรับจะทำให้เราแน่ใจว่า ที่ที่จะลงไปนั้นไม่ใช่ขรภเพราะว่าไม่มีเปลวเพลิงอันร้อน มีแต่ลมเย็น เครื่องบินวนเวียนอยู่เรื่อยๆ รู้สึกว่าจะไม่หยุด แต่ว่าคำสั่งให้เตรียมตัวกระโดดไม่มีเข้าหูเราเลย ผลสุดท้ายมรณมาตบไหล่เบาๆ และเราได้ยินว่าเล็กกันได้ เพราะเหตุว่านักบินไม่สามารถจะหาที่ที่เราจะลงไปได้ แพนทีก็แล้ว อากาศก็มืด พวกเรากำลังเดินทางกลับไปยังกัลกัตตา”

หนึ่งสัปดาห์ต่อมา เสรีไทยทั้งสามคนก็ขึ้นเครื่องบินอีกครั้งหนึ่งเพื่อปฏิบัติภารกิจเดิม แต่คราวนี้ เครื่องบินมุ่งหน้ามาทางจังหวัดชัยนาท เสรีไทยทั้งสามกระโดดร่มตกลงในควมมืดแห่งรัตติกาลในคืนข้างแรม ลงสู่กลางทุ่งนาใกล้หมู่บ้าน แห่งหนึ่ง พร้อมกับร่มที่บรรจุอุปกรณ์สื่อสารและเสบียงที่สามารถยังชีพอยู่ในป่าได้ไม่ต่ำกว่าหนึ่งเดือน

ไม่มีใครรู้ว่าในความมืดเบื้องล่างนั้น พวกเขาจะเผชิญชะตากรรมแบบใด อาจจะปลอดภัย หรือถูกทหารญี่ปุ่นกราดกระสุนปืนใส่ พอร์มตถึงพื้น อาจารย์ป่วยโซคร้ายกว่าเพื่อนที่ซ้อเท้าพลลงเนื่องจากขณะที่ลงมาถึงพื้นดินเท้าข้างหนึ่งอยู่บนคันนา อีกข้างอยู่บนพื้นดิน จึงทำให้เสียหลัก เสรีไทยทั้งสามคนรีบเก็บร่มเครื่องวิทยุ และสัมภาระอื่นๆ ไปซ่อนในป่าและรีบเดินเข้าป่าให้ลึกที่สุดเพื่อไม่ให้เป็นที่สงสัยแก่ชาวบ้านใกล้เคียงเพราะรู้ว่าจุดกระโดดร่มลงนั้น ห่างจากเป้าหมายที่อยู่ในป่าลึกมาก และรัฐบาลไทยได้ออกประกาศสั่งให้ตำรวจ ทหาร และประชาชน คอยสอดส่องและ

จับพวกเสรีไทยที่ลี้ภัยลอดเข้าประเทศ

อาจารย์ป่วยและเพื่อนพยายามติดต่อกับ
วิทยุของบัญชาการที่อินเดียดังสถานการณ์ที่
คับขันแต่ไร้ผล พอเช้าวันที่ ๓ หลังจากที่กระโดด
ร่มลงมา ขณะที่เพื่อนทั้งสองคนปลีกตัวไปส่งวิทยุ
อาจารย์ป่วยได้ถูกชาวบ้าน และตำรวจไทยบุก
เข้าล้อมจับกุมตัวถูกตั้งข้อหาทรยศต่อชาติ
และทำการจารกรรม ในขณะที่นั้นอาจารย์ป่วยคิด
ว่าหากถูกทหารญี่ปุ่นจับได้เขาจะกินยาพิษ ที่มีอยู่
ในกระเป๋าสีเสื้อ แต่โชคดียังเข้าข้าง ไม่มีทหารผู้
ปืนร่วมในการจับครั้งนั้นอาจารย์ป่วยได้แต่ตะเบ็ง
เสียงขึ้นว่า “ยอมแพ้ จับไปเถิด” หวังว่าเสียงนั้น
จะเตือนภัยให้เพื่อนอีกสองคนหนีไปได้

**หนึ่งในชาวบ้านที่มาร่วมการจับจากรชนนั้น
คือนายบุญธรรม ปานแก้ว ในเวลานั้นอายุ ๒๙ ปี
เป็นทหารประจำการแต่อยู่ในระหว่างลาราชการ
มาเยี่ยมบ้านที่ชัยนาท เช้าวันนั้นถูกทางการ
ระดมมาช่วยจับจากรชนที่กำลังนั่งคุกเข่าที่ คุณลุง
บุญธรรมจำได้ว่าทหารคนนั้นพูดว่า “เข้ามา
เถอะครับผมไม่สู้ทรอกกับคนไทย แต่ถ้าเป็นผู้ปืน
ผมสู้ครับ”**

ชาวบ้านกรูกันเข้าไปจับตัวทหารคนนั้นไว้
แล้วก็ซ่อม ชก ต่อย ตะอย่างไม่ปราณีปราศรัย
เพราะไม่รู้ว่าใครเป็นใคร แม้ทหารคนนั้นจะร้อง
ขอและบอกว่าเขาคือใคร สังกัดที่ไหน แต่ก็ไม่ได้อ
รับความสนใจจากชาวบ้านแต่อย่างใด

เท่านั้นยังไม่พอ ลุงบุญธรรมเล่าต่อว่า “ชาว
บ้านก็พลักเข้าไปในกอไม้ที่เต็มไปด้วยหนาม โดยมี
เจ้าหน้าที่เอาปืนจ่อข้างหลังแล้วขึ้นนกเตรียม
ลั่นไกจะยิงทหารคนนั้น ทันใดนั้นผมก็วิ่งปรี๊ดเข้า
ไปขวางไว้ แล้วพลักกระบอกปืนออกไป พร้อมกับ
บอกว่า... ข้าก่อนครับเวลานี้บ้านเมืองเรากำลัง
คับขัน เราจับข้าศึกได้แล้วเขาจะเป็นใครมาจาก

ไหนจะดีจะชั่วอย่างไรก็ต้องจับตัวไป ให้ผู้บังคับ
บัญชาชั้นเหนือขึ้นไปไต่สวนกันก่อน ท่านจะจัดการ
เสียเองโดยลำพังเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง”

**อีก ๒๐ ปีต่อมามีชายผู้หนึ่งได้ไปเที่ยวสืบหา
ลุงบุญธรรม ปานแก้ว ในเขตจังหวัดชัยนาท
และแสดงความคิดเห็นเป็นอย่างดีได้พบลุงบุญ
ธรรม ชาวนาแห่งอำเภอดงสิงห์ ที่เพิ่งรู้ว่าทหาร
คนที่เขาช่วยชีวิตนั้นคือคนที่เป็นเจ้าของลายเซ็น
บนธนบัตรที่เขาใช้อยู่ทุกวัน**

เมื่ออาจารย์ป่วยถูกจับตัวแล้ว ชาวบ้าน ก็พา
ขึ้นเกวียนและนำล่ำมโซ่ไว้บนศาลาวัดวังน้ำขาว
อำเภอดงสิงห์ เยี่ยงนักโทษเป็นเวลาหลายวัน
เจ้าหน้าที่บอกชาวบ้านว่าเขาเป็น “กบฏใจอำมหิต”

อาจารย์ป่วยเขียนบันทึกไว้ว่า “...ในตอนบ่าย
ชาวบ้านที่มาจากหมู่บ้านอื่นๆ ได้ขึ้นมาบนศาลา
มาดูพลร่ม เขานั่งล้อมวงไม่ไกลข้าพเจ้าเพราะ
เหตุว่าเจ้าหน้าที่เกลียดชังข้าพเจ้า ไล่ให้เขาออก
ไปห่างๆอยู่เสมอ และพอตกบ่าย เจ้าหน้าที่บาง
คนก็มอยหลับไป ชาวบ้านถึงได้ กระเถิบเข้ามา
ใกล้ทุกที และเริ่มซักถามข้าพเจ้าในหมู่ชาว
บ้านหน้าชื่อ เหล่านี้มีหญิงผู้หนึ่งอายุค่อนข้าง
มากข้าพเจ้าสังเกตว่าแกนั่งใกล้ข้าพเจ้า อยู่นาน
ถึงสองชั่วโมง พูดยกับข้าพเจ้าเสียงแปร่งๆว่า พุทไธ
หน้าเอ็งเหมือนลูกข้า ข้าพเจ้าถามว่า ลูกของป้า
อยู่ไหน ได้รับคำตอบว่าถูกเกณฑ์ทหารไปนานแล้ว
ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน เสียงอันเยือกเย็นซึ่งแสดงถึง
น้ำใจของหญิงผู้นี้ ทำให้ข้าพเจ้าตื่นตัน และรู้สึก
ว่าได้มีรสหวานอันเป็นรสแห่งความรักของมารดา
หอมอยู่ในศาลานั้น”

ทศ พันธุมเสน เล่าในภายหลังว่า “ตอนนั้น
ผมไม่เห็นด้วยกับการส่งคนเข้ามาติดต่อกับเสรี
ไทยในเมืองไทยเป็นครั้งแรก นับเป็นการเสี่ยง
มากที่สุด เพราะไม่มีใครรู้สภาพตอนนั้นว่าเป็น

อย่างไร อาจารย์ป่วยตอนนั้นเป็นผู้นำกลุ่มเรา ในตอนประชุม อาจารย์ป่วยรบว่า "อ้าวไปคนแรก" พร้อมกับเพื่อนสนิทอีกสองคนซึ่งผมถือว่า อาจารย์ป่วยเสียสละเพื่อประเทศชาติมาก" ที่กรุงเทพฯ ด้วยความช่วยเหลือจากตำรวจที่เป็นเสรีไทยอาจารย์ป่วยจึงมีโอกาสดำติดต่อกับ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งรู้จักกันมาก่อนในฐานะที่ฝ่ายหนึ่งเป็นธรรมศาสตร์รุ่นแรกอีกฝ่ายคือผู้ประสานการมหาวิทยาลัย ฝ่ายเสรีไทยเริ่มส่งวิทยุไปยังกองทัพอังกฤษที่อินเดียได้สำเร็จเป็นครั้งแรกถือว่าเป็นช่องทางสื่อสารช่องแรก และช่องเดียวระหว่างขบวนการเสรีไทยกับกองทัพของสัมพันธมิตร ทำให้หน่วยทหารจากอังกฤษและสหรัฐฯ สามารถเล็ดลอดเข้ามาปฏิบัติงานในแผ่นดินไทยได้สะดวกขึ้น ปลายสงครามโลก นายปรีดีส่งอาจารย์ป่วยกลับไปอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเจรจาให้รัฐบาลอังกฤษยอมรับว่า ขบวนการเสรีไทยเป็นรัฐบาลอันชอบธรรมของไทยทำนองเดียวกับที่สหรัฐฯได้รับรองมาก่อนแล้ว และเจรจาให้อังกฤษยอมปล่อยเงินตราสำรองที่รัฐบาลไทยฝากไว้ที่ธนาคารกลางอังกฤษ

ภารกิจสำคัญที่อาจารย์ป่วยปฏิบัติขณะเป็นเสรีไทยยังมีอีกประการหนึ่ง คือ ระหว่างที่ทำหน้าที่ส่งวิทยุนั้น อาจารย์ป่วยได้รับคำสั่งจากหัวหน้าเสรีไทยให้ติดต่อกับกองทัพอากาศอังกฤษ ละเว้นไม่ให้บินมาที่ระเบิดพระบรมหาราชวัง ตลอดจนวังต่างๆของบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งพระราชวังบางปะอิน ซึ่งเป็นที่หลบภัยของเชื้อพระวงศ์ โดยแจ้งพิกัดตำแหน่งต่างๆ ที่ควรหลีกเลี่ยงการทิ้งระเบิดอย่างชัดเจน ทางอังกฤษได้ตอบรับ ทำให้สถานที่สำคัญเหล่านี้รอดปลอดภัยมาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลง สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าผู้ทรงชาบซึ่งพระหทัย ได้รับสั่งให้นาย

ปรีดี พนมยงค์ เข้าเฝ้า เพื่อทรงขอบใจในการปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทย เมื่อสงครามโลกยุติ อาจารย์ป่วยได้รับยศพันตรีแห่งกองทัพบกอังกฤษ ได้เป็นหนึ่งในคณะผู้แทนไทยเดินทางไปเจรจาทางการทหารและการเมืองกับฝ่ายอังกฤษ ที่นครแคนดีประเทศศรีลังกาถึงสองครั้ง ครั้งแรกมีพลเอก หลวงเสนานรงค์เป็นหัวหน้าคณะ ครั้งที่ ๒ มีพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นหัวหน้าคณะ เมื่อจะกลับอังกฤษ อาจารย์ป่วยก็ได้รับคำสั่งจากหัวหน้าเสรีไทยเป็นครั้งสุดท้าย ให้ไปร่วมกับทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาถวายอารักขาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและพระอนุชาที่กักตาดำ หลังจากนั้นอาจารย์ป่วยก็คืนยศทหารแก่กองทัพบกอังกฤษ แล้วกลับไปแต่งงานกับคูรัก มารกาเร็ต สมิท ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ และเรียนต่อระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยลอนดอน

อาจารย์ป่วยใช้ชีวิตเป็นทหารนานสามปี เขามีส่วนในปฏิบัติการลับหลายครั้งซึ่งช่วยให้ประเทศไทยไม่ได้รับความบอบช้ำมาก ไม่ว่าการส่งข่าวจากเสรีไทยในประเทศไปยังฝ่ายสัมพันธมิตรผ่านทางสถานวิทยุลับที่อาจารย์ป่วยเป็นผู้ดูแลประสานงานให้บรรดาทหารอังกฤษและเสรีไทยที่ลักลอบเข้ามาปฏิบัติการลับในไทยหรือส่งวิทยุไม่ให้เครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตรมาทิ้งระเบิดสถานที่สำคัญในประเทศ อาจารย์ป่วยเป็นเช่นเดียวกับเสรีไทยคนอื่นๆ ที่มีเลือดรักชาติเปี่ยมล้นมีความกล้าหาญพร้อมจะตายได้ตลอดเวลา เมื่อโชคดีรอดชีวิตมาได้ ก็ไม่ประสงค์จะรับความดีความชอบใดๆ ทั้งสิ้น แม้รัฐบาลสมัยนั้นจะมอบยศพันตรีให้อาจารย์ป่วยก็ปฏิเสธเลือกที่จะกลับไปศึกษาต่อ ●

บันทึกแห่งความเคารพ...
ในความเป็นสามัญชน...
และภูมิปัญญาชาวบ้าน...
สู่เส้นทางการพัฒนาชนบท...

มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อนายอำเภอได้ตัวข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า ได้ถูกนำตัวโดยที่มีมือไขว่หลังตลอดเวลา ไปยัง ศาลาวัดวังน้ำขาว ณ ที่นั้นเขาล่ามโซ่ข้าพเจ้าไว้ ที่เท้า ผูกไว้กับเสากลางศาลา เนื่องจากข้าพเจ้า ไม่ได้พยายามต่อสู้หรือหลบหนี เขาก็ยอมให้ ข้าพเจ้าไม่ต้องถูกมัดมือ ข้าพเจ้าได้ยินเจ้าหน้าที่ ตกเสียงกันอยู่ข้าง และรู้สึกว่าความเห็นของเจ้าหน้าที่ในเรื่องของข้าพเจ้าแตกแยกกันออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นนักโทษอุกฉกรรจ์ เป็นคนทรยศต่อชาติ พยายามทำลายชาติ มาเพื่อนร่วมชาติด้วยกัน อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกจะเป็นจำนวนเท่าๆ กับฝ่ายแรก มีความกรุณา และหลังจากที่ข้าพเจ้าได้บอกเขาโดยไม่ได้บอกชื่อของข้าพเจ้าเองว่า ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนของรัฐบาล ที่รัฐบาลส่งไปอังกฤษ เขาก็เชื่อข้าพเจ้า และตั้งคำถามหลายข้อด้วยกัน ถึงเรื่องอนาคต และสถานะแห่งสงคราม ในฝ่ายหลังนี้ปลัดอำเภอประจำตำบลคนหนึ่งทำทางเรียบร้อย มากกระซิบกับข้าพเจ้าด้วยถ้อยคำสุภาพ ทำให้เป็นที่ปลาบปลื้มยินดีจับใจนัก ตรงกันข้ามมีปลัดอำเภอประจำตำบลอีกคนหนึ่ง ซึ่งมีใจกระด้างได้ตะคอกแก่ชาวบ้านต่างๆ ชูให้ออกไปห่างๆข้าพเจ้า เพราะว่าข้าพเจ้าเป็นกบฏรุนแรง ใจเหี้ยมอำมหิต จะอยู่ต่อไปไม่ได้กัวันแล้ว ในหมู่ชาวบ้านนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขามิมีความเมตตากรุณาที่ว่ๆไป ไม่ใช่เพราะว่าเขารู้เรื่องการเมืองหรือการสงคราม แต่เพราะเหตุว่าน้ำใจอันดี และชื่อตามธรรมชาติของเขา พาให้เขามองข้าพเจ้าเป็นเพื่อนมนุษย์ และเป็นเพื่อนมนุษย์ที่กำลังได้ทุกข์อยู่และถึงจะมีคนที่ไม่แค้นแค้น กับ

อะไรทั้งสิ้น ก็ไม่ได้รู้สึกว่าเกลียดชังนอกจากจะอยาก رؤ้อยากเห็น ข้าพเจ้าสังเกตว่า ทั้งเจ้าหน้าที่และชาวบ้านอย่างน้อยก็เลื่อมใสอยู่ข้อหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้โดคร่มลงจากเครื่องบินทิ้งระเบิด ๔ เครื่องยนต์ซึ่งข้าพเจ้าได้วาดภาพให้เขาดู บอกว่าใหญ่เท่ากับโบสถ์แต่ไม่สูงเท่า”

และอีกตรงหนึ่งบันทึกไว้ว่า “คืนวันนั้นข้าพเจ้านอนหลับสนิท เพราะเปลื้องทั้งร่างกายและจิตใจ รุ่งขึ้นเวลาสาม ชาวบ้านได้นำเอาเกวียนมารอข้าพเจ้า เพื่อจะนำไปยังที่ตั้งอำเภอวัดสิงห์ ข้าพเจ้านั่งมาในเกวียน ซ้อเท้าลามาโซ่ติดอยู่กับเกวียน และมีตำรวจ ๒ คน นั่งเกวียนมาด้วย ชาวบ้านประมาณ ๑๒ คนเดินเป็นองครักษ์อยู่ข้างๆ เกวียน เกวียนที่ใส่ของสัมภาระของเรารวมทั้งเครื่องวิทยุ ได้ออกเดินทางไปล่วงหน้า ตำรวจในขณะนั้นรู้สึกว่าจะมีจิตใจเป็นมิตรและพยายามที่จะทำให้ข้าพเจ้าได้รับความสบายมากที่สุดที่จะทำให้โดยไม่ขัดกับข้อบังคับ ประมาณ ๗ น. ขบวนของเราหยุดอยู่ที่หมู่บ้าน แห่งหนึ่ง เพื่อรับประทานอาหารเช้ารู้สึก ว่าพวกชาวบ้านรู้ตัวจึงคอยเตรียมอาหารไว้ และเห็นจะไม่มีใครในหมู่บ้านที่ไม่มาดูข้าพเจ้า ตำรวจทั้ง ๒ คนนั้นหยอกล้อหญิงสาว ถามว่าเมื่อได้เห็นพลร่มแล้วรู้สึกกรักบ้างไหม คำตอบมักจะไม่เป็นไปในทางปฏิเสธ อาหารนั้นอร่อยมาก มีแกงกะฉับปลาก ผักและน้ำพริก ชาวบ้านได้เอามาเลี้ยง และตำรวจก็เชิญ ข้าพเจ้าดื่มด้วย และกล่าวว่าข้าพเจ้าจะไม่มีโอกาสลิ้มรสเหล่านั้นอีก เป็นเวลานาน ข้าพเจ้า รู้สึกสนุกถึงแม้ว่า ๗ น. ในเวลาเช้า จะเข้าเกิน ไปสำหรับการดื่ม เป็นจริง

อย่างที่ว่าพี่เขาได้คาด มีชาวบ้านหลายคนมาห้อมล้อมเกวียนของข้าพเจ้า และมาคุยด้วย ตามถึงเครื่องบินการทิ้งระเบิด และสงคราม รู้สึกว่าเขาดีใจที่ได้ยินจากข้าพเจ้าว่า ญี่ปุ่นกำลังจะแพ้และจะเลิกสงครามในเร็วๆ นี้ และ รู้สึกว่าชาวบ้านเหล่านั้นไม่ได้เกลียดชังอะไรข้าพเจ้า ได้ยินบางคนตะโกนว่า อะไกรกัน คนไทยเหมือนเรา นี่เอง และเมื่อขบวนของข้าพเจ้าออกจากหมู่บ้าน ข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงไชโยจากเพื่อนมนุษย์เหล่านั้นหลายครั้ง

เราหยุดรับประทานอาหารกลางวันที่บ้านแห่งหนึ่ง และข้าพเจ้าได้รับการต้อนรับทำนองเดียวกัน ข้าพเจ้าก็ต้อนรับชาวบ้านเช่นเดียวกับคราวก่อน คือตอบคำถามของเขาในเรื่องต่างๆ และรู้สึกพูดได้คล่องกว่าคราวก่อน ก่อนที่เราจะออกเดินทางบ่ายวันนั้น มีชายคนหนึ่งซึ่งกำลังพูดอยู่กับข้าพเจ้า เห็นไม่มีใครมอง เอาวุ้นชิ้นหนึ่งมาใส่มือข้าพเจ้าและกระซิบว่า เก็บเอาไว้ให้ดี ไม่เป็นอันตราย ดูที่หน้าผากแล้วเห็น จะทำงานได้สำเร็จ ทำให้หัดๆ ไว้ไม่เป็นอะไร

ประมาณเวลา ๑๖ น. เราหยุดอยู่ที่หมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง ใหญ่กว่าหมู่บ้านอื่นๆ ที่เราได้ผ่านมา ประชาชนที่มาถามข้าพเจ้า มีความรู้มากกว่าพวกก่อนๆ มีพระสงฆ์อยู่หลายรูป ครู และอีกหลายคนที่เคยไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ พอดกเย็นเราก็ถึงวัดสิงห์และเกวียนก็นำข้าพเจ้าไปยังสถานีตำรวจ เมื่อก่อนจะเข้าเขตอำเภอดังกล่าว ตำรวจ ๒ คน ผู้คุมข้าพเจ้า ซึ่งเวลานั้นสนิทชิดชอบกันมาก เอาเงินรวมกันได้ ๑๒ บาทส่งให้ข้าพเจ้าและบอกว่า ข้าพเจ้าจะใช้ประโยชน์ได้ใน ๒-๓ วันข้างหน้า ตำรวจทั้ง ๒ นี้ในวันรุ่งขึ้นได้เอาไซ้ต้มมาให้ข้าพเจ้ารับประทานในกรุงชัง และบอกว่าอาหารที่ราชการให้ข้าพเจ้า คงจะพอสำหรับทำให้หิวต่อไปอีก”

ปวย อึงการณ ในชุดพันตรี
แห่งกองทัพบกอังกฤษ

ภาพความประทับใจเหล่านี้ทำให้อาจารย์ปวยฯ ไม่เคยลืมจังหวัดชัยนาท แม้ภายหลังได้เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว ท่านก็ยังแวะเยี่ยมเยือนชุมชนนี้อยู่เสมอ คุณสุรัสวดี หุ่นพยนต์ ซึ่งเคยติดตามอาจารย์ปวยฯ ไปดูงานที่จังหวัดชัยนาทได้ให้สัมภาษณ์ไว้ ในนิตยสารสารคดีฉบับพิเศษ ปวย อึงการณ ๒๕๕๙-๒๕๕๒ ว่า

“วันนั้นเราเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านวังน้ำขาว อำเภอดังกล่าวในราวสามโมงเย็น พอพวกเราลงจากรถเดินไปได้สักครู่ หรือมๆ กับฟังอาจารย์เล่าถึงการระโตะดมมาลงใกล้ๆ หมู่บ้าน และถูกจับมัดไว้ในหมู่บ้านนี้ พวกเราก็ได้ยินเสียงเด็กและผู้ใหญ่ในหมู่บ้านสองสามคนตะโกนว่า “ปวยมาปวยมา” แล้วก็วิ่งไปตามคนโน้นคนนี้ อาจารย์ทักทายชาวบ้านหลายๆคนในหมู่บ้าน แล้วพาพวกเราไปที่บ้านหลังหนึ่ง ซึ่งอาจารย์บอกว่า เป็นคนที่ช่วยชีวิตอาจารย์ไว้บ้านหลังนั้นเป็นบ้านไม้สักหลังใหญ่ ยกพื้นสูงตามแบบบ้านชนบททั่วไป มีเสาดันใหญ่ๆ หลังจากเจ้าของบ้านนำน้ำดื่มใส่ขัน

เงินใบใหญ่มาให้เราเต็มแล้ว อาจารย์ก็นั่งฟังเสาดันหนึ่ง แล้วแสดงท่าจำลองพร้อมกับเล่าว่า “ผมถูกมัดที่เสาแบบนี้” พวกเรายิ่งหัวเราะด้วยความขบขัน พอออกจากหมู่บ้านนี้มา ข้าพเจ้าไม่รู้สึกแปลกใจว่า ทำไมชาวบ้านที่จังหวัดชัยนาทจึงรู้จักหน้าตาอาจารย์ เพราะอาจารย์เล่าว่า “ถ้ามีโอกาสเมื่อใดผมก็ต้องมาชัยนาทเป็นประจำ”

นอกจากความประทับใจของอาจารย์ป่วยที่มีต่อชาวบ้านแล้ว ตัวชาวบ้านในชุมชนวัดวังน้ำขาวเองก็มีความประทับใจต่ออาจารย์ป่วยเช่นกัน เห็นได้จากที่ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง วุฒิสมาชิกได้ไปสัมภาษณ์ลุงบุญธรรม ปานแก้ว หนึ่งในกลุ่มชาวบ้านวัดวังน้ำขาวที่ช่วยชีวิตอาจารย์ป่วยฯ เมื่อถูกจับได้ครั้งที่เข็นเสารั้วไทย ในรายการโทรทัศน์ “ผ่าทางตัน” ทางโทรทัศน์ยูบีซี เมื่อวันที่ ๐๗ สิงหาคม ๒๕๔๒ หลังจากที่อาจารย์ป่วยฯ เสียชีวิตแล้ว ลุงบุญธรรม ได้พูดไว้ว่า “จากเชียงรายเราลามาบ้าน จะลา ๓ วัน กูให้มิงลา ๕ วัน ทีนี้ก็มาอยู่บ้าน เรือบินก็โดترم โดترمดิ่ง โดดลงดิน เขาก็เห็นหมดทั้งอำเภอเลย พวกชาวบ้านไปหมด เราก็กูเป็นทหาร ไม่ไปก็น่าเกลียด เราคนของรัฐบาลนะ เราก็ไปกับเขา ไปก็ไป อาจารย์ป่วย โดترمไกลๆ จะเที่ยงนั่นแหละ ทีนี้ไปเจอเข้า พวกตำรวจเขาจะยิงทิ้ง ดีแต่ว่าเราไปด้วย เราก็บอกช้าก่อน เขาขึ้นนกปืนใส่ เราก็ผลัก เราเป็นทหารนะ แต่งเครื่องแบบด้วย เราบอกช้าก่อนขอโทษเถอะครับ เรว่าวังนี้ เราจับเข้าศึกแบบนี้ ดีชั่วให้ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงได้สวนเสียก่อนครับ มาเนี่ยผมก็มาช่วยท่านขอที่เจ้าประคุณผมยกมือไหว้ ตำรวจทั้งโรงพัก อาจารย์บอกฆ่าผมเถอะครับ ผมมานี้ผมมากู้ชาติ เวลานี้บ้านเมืองเราเป็นขี้ข้าเขาหมดแล้ว ผมตายช่วงมัน ยิ่งผมเถอะ แหม รักน้ำใจเลย แล้วเขาก็พาท่านมาส่งในเมือง เราก็มาบ้าน

เราไม่ได้ตามไปดูไปส่ง ตอนนั้นไม่ได้คุยอะไรกัน หลังจากนั้นท่านก็มาบ้าน ไม่ถือตัว นั่งสูงก็ไม่นั่งนั่งคู่กัน รักน้ำใจจัง อาจารย์ไม่ได้ปรึกษา อะไรไม่ได้พูดอะไร ท่านว่าคิดถึงเพื่อนเอ๊ย เรียกเพื่อนเลย โอ้โฮ ไม่ลืมหรอก นอนนึกถึงเพื่อนกู ชอบน้ำใจ เขามาเนี่ยเขามาช่วยชาติไซ้ใหม่ เขายอมสละชีวิต อยกฆ่าก็ฆ่าไปสิ นี่หัวใจคนเด็ดตายดูตายไปให้ชาติอยู่ใจเด็ด (หัวเราะ) ที่อาจารย์มาหาบ่อยๆ เพราะหัวใจมันตรงกัน ไม่กลัวเป็น ไม่กลัวตาย ก็ถือว่าต้องเอาชาติไว้”

คุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้วิเคราะห์ไว้ในรายการเดียวกันว่า “ผมว่ากรณีของลุงบุญธรรม เป็นตัวอย่างอันหนึ่งเลยว่า ชาวบ้านนั้นน่ารัก น่าเคารพ อันนี้เป็นเหตุหนึ่งที่คุณป่วยท่านเคารพชาวบ้าน เคารพธรรมดาสามีญ ท่านแสวงหาภูมิปัญญาชาวบ้านได้จากการคุยกับคนเหล่านี้ มนุษย์สำนึกนะครับ ถ้าเราไปดูถูกชาวบ้านว่าโง่ ว่าจน เสรีเจเลยพื้นภูมิสำนึกอยู่ตรงนี้ ความรักชาติที่ท่านยอมตายเพื่อบ้านเมืองมีความสำคัญตรงนี้ และเมื่อท่านมีโอกาส ท่านมีส่วนสำคัญในการตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทฯ ท่านเลือกชัยนาทเลย เป็นที่ทดลองหรือเป็นศูนย์กลางที่ให้คนรุ่นใหม่ให้มาบูรณะชนบท โดยเรียนจากชาวบ้าน และสิ่งที่ท่านสร้างโดยเฉพาะมูลนิธิบูรณะชนบทฯ แม้จะถูกทำลายไปเมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๒๕๑๔

กลุ่มเยาวชนรุ่นนั้นที่ท่านสร้างมา เขารวมตัวกันเป็นศิษย์เก่า เขาเอาเจตนารมณ์ของท่านทำงานไม่เพียงแต่ในระดับประเทศ ทำงานในระดับนานาชาติด้วย เพราะฉะนั้นผมเห็นว่า จากจุดที่ชัยนาทกับชาวบ้านเหล่านี้เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ ที่ผมบอกน้ำน้อยแพ้ไป น้ำน้อยตอนนั้นมันกำลังลามาออกไป มันจะเอาชนะความกะล่อน

เอาชนะความหนาวไว้หลังหลอก ธรรมะจะชนะ
อธรรมในที่สุด”

และเมื่ออาจารย์ป่วยฯ สนใจจะแก้ปัญหาด้าน
เศรษฐกิจ ด้วยวิธีพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง
ท่านก็ยังนึกถึงจังหวัดชัยนาทเป็นที่แรกตั้งว่าและ
นั่นอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มูลนิธิบูรณะชนบท
แห่งประเทศไทยฯ องค์กรพัฒนาเอกชนแห่งแรก
เกิดขึ้นที่จังหวัดชัยนาท

อาจารย์ป่วยฯ ได้เขียนบทความ เหลียวหลัง
แลหน้า ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร อ.ก.ส. ปีที่ ๖ มีนาคม
๒๕๑๙ ว่า “สำหรับผมเอง แม้ว่าจะรู้สึกได้ว่าทำ
งานรับใช้ชาติและสังคมอย่างเต็มที่มาถึงอายุจะ ๖๐
ปีแล้วก็ตาม มีความรู้สึกว่าได้มีความบกพร่อง
อยู่มากคือ การจัดระบบเศรษฐกิจให้เรียบร้อย
ได้พรรณานามาข้างต้นนั้นยังไม่สามารถที่จะบันดาล
ให้ผู้ที่ยากไร้เป็นจำนวนมากในประเทศไทยมี
ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบท
แฉ่นแค้น ทั้งนี้อาจเป็นด้วยเหตุหลายประการที่มี
ใช้อยู่ในความรับผิดชอบของผม เช่น ประชากร
เพิ่มขึ้นโดยรวดเร็ว การศึกษาและอนามัยของ
ประชาชนยังไม่ดีเท่าที่ควร เป็นต้น เนื่องด้วยเหตุ
ฉะนี้ จึงได้มาคิดเห็นว่า ถ้าไม่มีการลงมือพัฒนา
ชนบทอย่างละเอียดเพียงแต่สร้างระบบและ
สภาวะเศรษฐกิจให้ดีขึ้นอย่างเดียว ก็จะไม่สามารถ
กู้ฐานะของเพื่อนร่วมชาติหลายสิบล้านได้ดีพอ
จึงได้ร่วมมือร่วมใจกับเพื่อนๆ ทำการพัฒนา
ชนบทเป็นการช่วยเหลือรัฐบาล ไม่ใช่จะมาทำ
แข่งขันกับรัฐบาล งานพัฒนาชนบทที่วันนี้ได้จัด
ทำขึ้นสามโครงการ ๒ ใน ๓ โครงการนี้ได้เริ่มทำ
ขึ้นมาแล้ว ๑ ปี คือโครงการของมูลนิธิบูรณะชน
บทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำ
ที่จังหวัดชัยนาท และอุทัยธานีและโครงการศูนย์
บัณฑิตอาสาสมัครของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

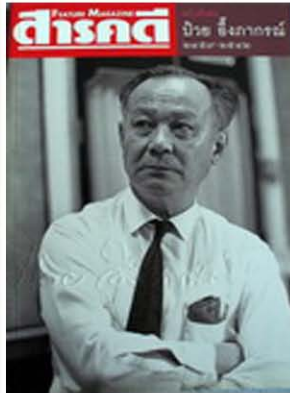

สองโครงการนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบ
และได้เคยรับสั่งถามถึงกิจการทรงเอาพระทัยใส่อยู่
ถึงกับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่มูลนิธิ”
อาจารย์ป่วยฯ ได้กล่าวกับลูกศิษย์ที่เป็นบัณฑิต
อาสาสมัครเสมอว่า

“

เราเป็นข้ากาสของแผ่นดิน ความทุกข์
ของชาวบ้านเป็นความทุกข์ของแผ่นดินตั้ง
นั้นเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องแก้ไข การ
ทำงานแม้จะยากลำบาก สักปานใดก็ตามหาก
เรามีความตั้งใจ กุ้มก่ทำงานจริงทำต่อเนื่อง
และทำด้วยความเสียสละ ก่าลังกาย ก่าลัง
ใจ และสติปัญญาแล้วสักวันหนึ่งจะต้องพบ
กับความสำเร็จแน่นอน

”

ขอขอบคุณนิตยสารสารคดี

ฉบับพิเศษ ปวย อึ้งการณ ๒๕๕๕-๒๕๕๖

หากสรุปว่าอาจารย์ปวยฯ มีลักษณะอย่างไร คงมีคำจำกัดความสั้นๆ ว่าอาจารย์ปวยฯ

เป็นคนธรรมดาที่มีความดี ความเก่ง และความกล้ารวมอยู่ในตัวคนเดียวกัน ทุกวันนี้ เราอาจหาคนที่ซื่อสัตย์ คนเก่ง จบปริญญาเอกเกียรตินิยมอันดับหนึ่งได้มากมายในสังคม หรืออาจจะพอมองหาคนที่กล้าหาญทำในสิ่งที่ถูกต้องได้บ้าง แต่คนที่ประพุดติติงาม เป็นสุจริตชน รับผิดชอบอย่างซื่อสัตย์ตลอดชีวิต มีความเก่งกาจและเฉียบแหลมทางสติปัญญา ระดับโลก และกล้าหาญท้าทายความชั่วร้าย ความอยุติธรรม ทั้งปวง โดยไม่หวั่นเกรงใดๆ คนที่มีคุณสมบัติเหล่านี้อยู่ในตัวคนเดียวอย่างอาจารย์ปวยฯ น่าสงสัยว่ามีอีกหรือไม่

คงอีกนานกว่าสังคมไทยจะค้นหาคนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับท่านอาจารย์ปวยฯ สามัญชนผู้กลายเป็นตำนาน ที่คนไทยในสังคม จะเล่าให้ลูกหลานฟังว่า กาลครั้งหนึ่ง บ้านเรามีคนธรรมดาที่ไม่ธรรมดา คนหนึ่งชื่อ นายปวย อึ้งการณ

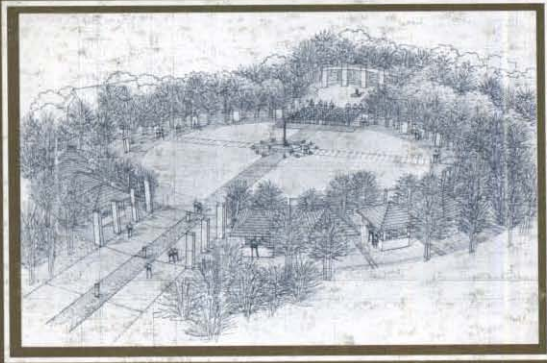

จัดทำโดย :

มูลนิธิยุวชนชนบทแห่งประเทศไทย โปพระบรมราชูปถัมภ์
2044/21 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ
โทร. 3195017, 3195019 โทรสาร 3195019

e-mail: trrm@bangkok.com

สำนักงานชัยนาท 64 ฝ่ายน้ำล้น ต.บ้านกล้วย อ.เมือง จ.ชัยนาท 17000
โทร. (056) 411220, 411221

อนุสรณ์สถานแห่งนี้ จึงถูกสร้างขึ้นไว้ เพื่อเป็นที่ระลึกถึง ความกล้าหาญ ความเสียสละ ความรักชาติ ความเคารพ ต่อความเป็นสามัญชน และภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ด้วยความเห็นชอบ ร่วมกันของชาวบ้านในชุมชน วัดวังน้ำขาว กิ่งอ.หนองมะโมง และอ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท ร่วมกับ ลูกศิษย์ ญาติสนิท มิตร สหายของ “อาจารย์ป๋วยฯ” เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ เป็นตัวอย่างให้แก่เยาวชน คนรุ่นหลัง ได้มีรูปแบบของ “คนดีในสังคม”

คณะกรรมการจัดงาน ทอดกฐินปี ๒๕๔๓
เพื่อสร้างอนุสรณ์สถาน ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์
ณ วัดวังน้ำขาว กิ่ง อ.หนองมะโมง จ.ชัยนาท